

Opilo mollis (Coleoptera: Cleridae) in de Benelux

Willy Troukens & Alain Drumont

Samenvatting. Naar aanleiding van twee vangsten van *Opilo mollis* (Linnaeus, 1758) in 2017 en 2019 te Oudergem (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, België) besloot de eerste auteur een studie te maken over de verspreiding van deze soort in de Benelux. Deze kever leeft onder schors van dode takken en stammen van loofhout waar hij jaagt op schorskevers. Hij is overal zeldzaam. De verspreidingskaart toont aan dat hij in sommige streken volledig ontbreekt.

Abstract. Following the capture of two specimens of *Opilo mollis* (Linnaeus, 1758) in 2017 and 2019 at Oudergem (Brussels-Capital Region, Belgium), the first author decided to gather all information about the presence of this species in the Benelux countries. This beetle lives under the bark of decaying stems and branches of deciduous trees which are colonized by bark beetles. Everywhere it is very rare. The distribution map shows that it is unknown in some regions of Benelux.

Résumé. A la suite de deux captures d'*Opilo mollis* (Linnaeus, 1758) en 2017 et 2019 à Auderghem (Région de Bruxelles-Capitale, Belgique), le premier auteur a décidé de commencer une étude concernant la répartition de cette espèce au sein du Bénélux. Ce coléoptère vit sous l'écorce des troncs et des branches morts des arbres feuillus où il pourchasse les coléoptères xylophages. Il est partout rare et la carte de répartition démontre qu'il est complètement absent de certaines régions des trois pays composant le Bénélux.

Key words: Coleoptera – Cleridae – *Opilo mollis* – Faunistics – Benelux.

Troukens W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderlecht, Belgium. willy.troukens@gmail.com

Drumont A.: Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), Taxonomie en Phylogenie – Entomologie, Vautierstraat 29, B-1000 Brussel, Belgium. alain.drumont@naturalsciences.be

Inleiding

In 2017 werd in de Botanische Tuin Jean Massart te Oudergem (Brussels Hoofdstedelijk Gewest - BHG) een exemplaar aangetroffen van de zachtharige mierkever, *Opilo mollis* (Linnaeus, 1758) (Coleoptera: Cleridae) (leg. Alain Drumont & Hugo Raemdonck). De kever werd gevonden in een raamval van het type Crosstrap (Econex, Muria, Spanje) met paddenstoelen als lokmiddel, vooral oesterzwammen (*Pleurotus* sp.), vermengd met champignons (*Agaricus bisporus*) (Fig. 1).

Fig. 1. Raamval, type Crosstrap, voorzien van paddenstoelen als aas (Oudergem, Botanische Tuin J. Massart, 2017). © Alain Drumont.

Deze paddenstoelen werd in nylon kousen gestopt en bevestigd bovenaan de val. Deze val werd opgesteld aan een bosrand boven een stapel takken van loofhout (Fig. 2). De paddenstoelen werden elke 3 à 4 weken vervangen en het was op zo een moment dat het eerste exemplaar werd ontdekt (24.v.–1.vi.2017, in coll. KBIN).

In 2019 werd een tweede exemplaar aangetroffen in dezelfde omstandigheden (Fig. 3). Deze keer was de opvangpot verbonden met een korf die voor de helft gevuld was met oesterzwammen en champignons. Later in het seizoen werd de korf verder aangevuld met paddenstoelen die ter plaatse werden verzameld (Fig. 4). De val was omringd door 5 raamvallen van het type Crosstrap. Dit exemplaar van *O. mollis* werd ontdekt tijdens een controle na een periode die duurde van 6 tot 18 juni 2019 (in coll. Hugo Raemdonck).

Het gaat hier om de eerste meldingen van deze mierkever in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De ontdekking van deze twee exemplaren heeft ons ertoe aangezet om een onderzoek te starten over hun biologie en hun verspreiding in de Benelux.

De familie Cleridae (Mierkevers)

De Benelux telt 16 soorten Cleridae (Drumont *et. al.* 2011; Vorst 2010: 119). Hiervan moeten 2 species als adventief beschouwd worden, nl. *Clerus mutillarius* (Fabricius, 1775) (Troukens 1999: 29–31) en *Tarsostenus carus* (Newman, 1840) (Troukens 2018: 199–120). De vertegenwoordigers van deze familie zijn middelgrote kevers, vaak met bonte kleuren of met een donkere metaalglans. Hun lichaam is behaard. De sprieten zijn 11-ledig, soms gezaagd, maar meestal draadvormig met een 3-ledige eindknots. De tarsi zijn 5-ledig – schijnbaar 4-ledig – waarvan de eerste 3 hartvormig verbreed zijn (Lyneborg 1977: 112). Zowel de larven als de imago's leven als carnivoren van andere insecten. Sommige imago's bezoeken ook bloemen en vreten stuifmeel. Een

Fig. 2. Opgestapeld hout met raamval (Oudergem, Botanische Tuin J. Massart, 2017). © Alain Drumont.

Fig. 3. Korf met paddenstoelen, omringd door 5 raamvallen, type Crosstrap (Oudergem, Botanische Tuin J. Massart, 2019). © Alain Drumont.

geval apart vormen de bijenwolf, *Trichodes apiarius* (Linnaeus, 1758), wiens larven als parasiet leven in bijennesten en de *Necrobia*-soorten die zich voeden met droge of rottende dierlijke stoffen (Harde *et. al.* 1982: 154). Tegenwoordig schat men het aantal Cleridae-soorten wereldwijd op meer dan 4000 (Willner 2013: 164–167).

Beschrijving van *O. mollis*

(Fig. 5)

O. mollis is een slanke kever van 8 à 13 mm. Zijn lichaam is licht- tot donkerbruin, bedekt met lange, zijdeachtige haren (du Chatenet 2000: 45). Sprieten geelbruin, vrij lang, met 3 verdikte eindleden (Kuhnt 1911: 465). Poten geelbruin; de bovenhelft van de dijen zwartbruin. Dekschilden breder in de achterste helft. Elk dekschild vanaf de schouder tot de naad met een schuine roodbruine vlek, maar onderbroken door de 3de tussenruimte; een brede, gele dwarsband achter het midden die niet reikt tot aan de naad; en tenslotte een gele apicale vlek (Lohse 1979: 90–91). De dekschilden zijn voorzien van stippelstrepen die achter het midden geleidelijk verdwijnen; de beide zijstrepen zijn onregelmatig bestippeld; de 7de tussenruimte fijn, kielvormig verheven (Keer 1930: 454).

O. mollis kan bij een vluchtige waarneming verwisseld worden met de verwante *O. domesticus* (Sturm, 1837). Deze laatste is bleker. Bovendien zijn de stippelstrepen volledig en ontbreekt het kielkje in de 7de tussenruimte (Lohse 1979: 90–91).

Fig. 4. Binnenzicht van de korf met ter plaatse verzamelde paddenstoelen (Oudergem, Botanische Tuin J. Massart, 2019). © Alain Drumont.

Levenswijze

O. mollis is te vinden in bosgebieden en parken met oude loof- en naaldbomen (Albouy & Richard 2019: 212). Zowel de larven als de imago's leven achter schors of in het hout van dode takken en stammen. Ze maken jacht op andere insecten zoals *Pissodes*-larven (Curculionidae) (Keer 1930: 454) en klopkevers (Ernobinae: Anobiidae) (Albouy & Richard 2019: 212).

Uit de 79 vanggegevens waarover wij konden beschikken blijkt dat de meeste exemplaren werden ontdekt op stammen van dode loofbomen, nl. op knotwilg (*Salix alba*), beuk (*Fagus*), esdoorn (*Acer*), eik (*Quercus*), walnoot (*Juglans regia*), linde (*Tilia*) en hazelaar (*Corylus*). Keer (1930: 454) noemt bovendien ook nog iep (*Ulmus*) en klimop (*Hedera helix*). *O. mollis* voelt zich ook thuis in oude boomgaarden. In 2017 verzamelde Luc Crevecoeur 8 exemplaren in hoogstamboomgaarden op 4 verschillende lokaliteiten in Limburg. De kever wordt ook wel eens ontdekt op plaatsen waar men hem niet zou verwachten. Begin april 2005 – na een lange winter – inspecteerde de Franse imker Xavier Lair, voor het eerst zijn bijenkasten te Saint-Martin-de-Cenilly (Normandië). In één van de kasten zaten tussen het dak en het framedeksel, behalve enkele mieren (*Lasius*) en oorwormen (Dermaptera), ook een soort mierkevertje. Het beestje bleef daar rustig zitten en zat schijnbaar op iets te wachten. De imker dacht eerst aan de beruchte bijenwolf, *T. apiarius*, en bezorgde het insect ter determinatie aan zijn vriend-entomoloog Alain Livory. Het bleek geen bijenwolf te zijn maar wel de plaatselijk zeer zeldzame *O. mollis*. Men kan zich afvragen of zijn aanwezigheid op de bijenkast wel echt toevallig was. Of zou hij zich bij gelegenheid ook wel eens laten verleiden door het bijenbroed (Lair 2005: 44)?

De imago's van *O. mollis* zijn het hele jaar aan te treffen, vooral van maart tot augustus, maar met een duidelijke piek in juni en juli. Om ze te vangen kan men het

best gebruik maken van het klopscherm. Dat de kevers ook 's nachts actief zijn blijkt uit een lichtvangst op 3.vi.2017 te Lier (AN) (leg. Wim Veraghtert / Waarnemingen.be) en op 21.viii.2019 een vangst op smeer te Vossem (VB) (leg. Ralph. V./Waarnemingen.be).

Fig. 5. *Opilo mollis* (Linnaeus, 1758). Finnevaux (NA), 2.vi.2005. © Gérard Minet.

Verspreiding

(Fig. 6)

O. mollis bewoont het grootste deel van Europa maar ontbreekt in het noorden en op het Iberisch schiereiland (du Chatenet 2000: 45). Hij is overal zeldzaam.

In Nederland wordt deze soort weinig opgemerkt. Hij is nu bekend van 15 vindplaatsen, vooral in Zuid-Limburg. Elders gaat het om occasionele of eenmalige vondsten. Sinds de eeuwwisseling zijn slechts 3 vangsten gemeld, nl. te Schinnen (LI), 6.xi.2002 1 ex.; Eijsden (LI), 18.x.2002 1 ex. op dood berkenhout (*Carpinus*) (Dré Teunissen, pers. med.) en te Well-Leukermeer (LI), 8.xii.2013 1 ex. (leg. Twan Martens/Waarneming.nl).

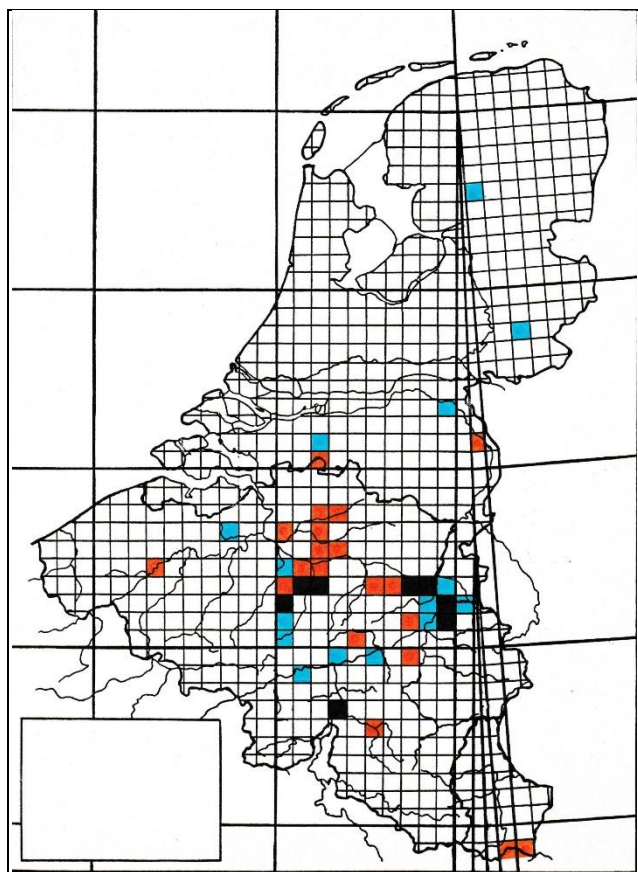

Fig. 6. Vindplaatsen van *Opilo mollis* (Linnaeus, 1758) in de Benelux. Kleurverklaring: blauw = tot en met 2000; rood = na 2000; zwart: zowel tot 2000 als na 2000.

In België is *O. mollis* waarschijnlijk altijd inheems geweest. Het oudste exemplaar in de collecties van het KBIN te Brussel werd gevangen op 15.v.1898 te Genval (BW) door de bekende entomoloog Félix Guillaume. Sindsdien wordt de kever in ons land regelmatig gesignaleerd maar in bepaalde streken voelt hij zich blijkbaar minder thuis. Grosso modo komt hij alleen voor ten oosten van de lijn Antwerpen-Brussel-Charleroi (zie fig. 6). Toch zijn uit Oost-Vlaanderen ook twee vangsten bekend maar deze moeten beschouwd worden als adventieven. Het eerste werd op 28.viii.1987 gevonden te Hamme (OV) onder schors van ingevoerd eikenhout uit Frankrijk (leg. René Pletinck); het tweede werd op 15.iii.2019 binnenshuis ontdekt te Astene (OV) (leg. Jeroen Van Wichelen/Waarnemingen.be).

Ook in het Groothertogdom Luxemburg is *O. mollis* een zeldzaamheid. Wij kennen slechts twee recente vangsten, nl. te Frisange/Aspelt, 7.vi.2007 1 ex., geklopt uit een dode tak van een linde (leg. Raoul Gerend) en te Schengen, 5 ex., verzameld in de jaren 2008-2009 in het bosgebied "Grouf" (Köhler 2013: 51-107).

Besluit

Uit deze studie blijkt dat *O. mollis* te vinden is op dood hout in bossen, parken en hoogstamboomgaarden. In de datagegevens is er telkens sprake van loofhout, nooit van naaldhout, dit in tegenstelling tot wat de meeste kevergidsen vermelden. Het kaartje toont in elk geval aan dat de soort ontbreekt in de 16.000 ha naaldbossen van Belgisch Limburg. Zou het kunnen dat *O. mollis* en *O. domesticus* soms met elkaar verward worden? Van *O. domesticus* weten wij dat hij vooral gevonden wordt in oude gebouwen met dakconstructies, gemaakt van naaldhout, waar hij jacht maakt op het klopkvertje, *Ernobius mollis* (Linnaeus, 1758). Hopelijk kunnen toekomstige vangsten hieromtrent wat meer klaarheid scheppen.

Dankwoord

Informatie en datagegevens voor dit artikel werden ons vriendelijk bezorgd door de volgende personen: Luc Crevecoeur (Genk), Wouter Dekoninck (KBIN, Brussel), Maurice Delwaide (Liège), Raoul Gerend (Dudelange, Groothertogdom Luxemburg), Jean-Michel Lempereur (Falisolle), Gérard Minet (Feschaux), René Pletinck (Hamme), Hugo Raemdonck (Ganshoren), Michel Rouard (Rance), Dré Teunissen (Eindhoven, NL), Raymond Vandenhoudt (Aarschot) en Francesco Vitali (Luxemburg, Groothertogdom Luxemburg). Deze publicatie is tevens het resultaat van een onderzoek naar de entomofauna van de Botanische Tuin Jean Massart, een project met steun van Leefmilieu Brussel. In dit verband danken wij vooral Barbara Dewulf, Frédéric Fontaine en Guy Rotsaert (Afdeling Groene Ruimten – Biodiversiteit) en Olivier Beck (projectleider) voor hun aanmoediging en het verlenen van de nodige vergunningen. Wij danken ook het personeel van de Botanische Tuin Jean Massart: Thierry Bruffaerts (siteverantwoordelijke Brussel-Milieu), Jean Vermander, Youri Rouge en Hernando Montenegro (Université Libre de Bruxelles), evenals het technisch team van de plaatselijke plantsoendienst voor hun hartelijk onthaal en hun interesse voor ons onderzoek. Voor de verspreidingskaart werd ook dankbaar gebruik gemaakt van alle gegevens uit Waarnemingen.be, Waarneming.nl en uit de databank van de "Saproxylic beetles from Belgium". Tenslotte nog een extra woordje van dank voor Gérard Minet die ons de foto bezorgde en voor Evelyne Ravert (Sint-Jans-Molenbeek) die de beeldkwaliteit van de foto optimaliseerde. Aan allen hartelijk dank!

Bibliografie

- Albouy V., Kerkhof S. & Richard D. 2019. *Veldgids kevers van Europa*. — KNNV Uitgeverij, Zeist, 399 pp.
- Drumont A. & Grootaert P. 2011. Saproxylic beetles from Belgium, online distribution maps of species (Coleoptera). — *World Wide Web electronic publication* <http://projects.biodiversity.be/beetles/>.
- du Chatenet G. 2000. *Coléoptères phytophages d'Europe*. — N.A.P. Editions, Vitry-sur-Seine, 359 pp.
- Harde K. W. & Severa F. 1982. *Thieme's kevergids: de Middeneuropese kevers*. — W. J. Thieme & Cie, Zutphen, 316 pp.
- Keer P. M. 1930. *Calwer keverboek*. — W. J. Thieme & Cie, Zutphen, 1330 pp.

- Köhler F. 2013. Die Totholzkäfer (Coleoptera) des Naturwaldreservates "Grouf" (2008–2009). Naturwaldreservate in Luxemburg. Zoologische und botanische Untersuchungen "Grouf" 2007-2011. — *Naturverwaltung Luxemburg* **10**: 51–107.
- Kuhnt P. 1911. *Illustrierte Bestimmungstabellen der Käfer Deutschlands*. — E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1138 pp.
- Lair X. 2005. *Apis millifera*: une espèce en danger. — *L'Argiope* **48**: 37–57.
- Lohse G. A. 1979. Familie: Cleridae. — In: Freude H., Harde K. W. & Lohse G. A. (eds.). *Die Käfer Mitteleuropas*, Band 6. — Goecke & Evers, Krefeld, pp. 84–98.
- Lyneborg L. 1977. *Kevers in kleur*. — Moussault's Uitgeverij B.V., Baarn, 187 pp.
- Troukens W. 1999. Mierkevers aan de westrand van Brussel (Coleoptera: Cleridae). — *Phegea* **27**(1): 29–31.
- Troukens W. 2018. Opnieuw een vangst van *Tarsostenus carus* (Coleoptera: Cleridae) in België. — *Phegea* **46**(3): 119–120.
- Vorst O. 2010. Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera), CD-bijdrage. — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging* **11**, Amsterdam, 317 pp.
- Waarnemingen.be (bezocht 1 april 2020).
- Waarneming.nl (bezocht 1 april 2020).
- Willner W. 2013. *Taschenlexicon der Käfer Mitteleuropas. Die wichtigsten Arten in Porträt*. — Quelle & Meyer Verlag, Wiebelsheim, 399 pp.

Korte mededeling

Rups van Ligusterpijlstaart *Sphinx ligustri* (Lepidoptera: SpHINGIDAE) op Sierstruik *Spiraea nipponica* (Rosaceae)

André Verboven

Tijdens werkzaamheden in mijn tuin in Heverlee, Vlaams-Brabant op 15 augustus 2020 ontdekte ik een volgroeide rups van Ligusterpijlstaart *Sphinx ligustri* Linnaeus, 1758 op een sierstruik, *Spiraea nipponica* Maxim. "June Bride", afkomstig uit Japan en voor zover ik kon nagaan nog niet gemeld als voedselplant voor deze soort (Robinson *et al.* 2010). De rups leeft polyfaag op een aantal bomen en struiken, waaronder ook twee soorten uit het geslacht *Spiraea*: *S. chamaedryfolia* L. en *S. salicifolia* L..

Referentie

- Robinson G. S., Ackery P. R., Kitching I. J., Beccaloni G. W. & Hernández L. M. 2010. HOSTS – A Database of the World's Lepidopteran Hostplants. Natural History Museum, London. <http://www.nhm.ac.uk/hosts>. (Geraadpleegd: 17 augustus 2020).